

LES DARRERES ETIMOLOGIES DEL *CRÀTIL*: UNA INVITACIÓ A LA FILOSOFIA

Daniel SALGUEIRO, Universitat de Barcelona
danielsalgueiro@ub.edu | ORCID: 0000-0002-4214-3275

Data recepció: 08/09/2024 | Data acceptació: 26/11/2024

Resum: Aquest article es proposa abordar la problemàtica etimològica del *Cràtil* a través de l'anàlisi de les darreres etimologies del diàleg (437a-c). Si les anteriors descomposicions nominals de contingut filosòfic mostraven el món en moviment perpetu i sotmès a canvi, aquesta breu seqüela etimològica, per contra, desvela rere els termes filosòfics analitzats alguns principis doctrinals referents a l'estabilitat i la permanència que podrien ser considerats plenament platònics. Les següents pàgines presenten una interpretació coherent amb la resta del diàleg que, contra l'opinió d'alguns comentaris recents, subratlla el caràcter arbitrari amb què Plató representa l'etimologia del seu temps. D'acord amb això, el darrer tram del diàleg vol mostrar al lector que no ha de quedar seduït pel que és una mera estratègia discursiva sense fonament que pot ésser feta servir en sentits inversos al servei de la mera elegància del discurs. Així doncs, s'evidencia com la suposada tècnica etimològica acaba constituint una definició negativa de la filosofia. | Paraules clau: Cràtil, dialèctica, etimologia, palinòdia, Plató.

THE LAST ETYMOLOGIES OF *CRATYLUS*: AN INVITATION TO PHILOSOPHY

Abstract: This article deals with the etymological problem in the *Cratylus* by focusing on the latest etymologies of the dialogue (437a-c). If previous philosophical etymologies showed the world in perpetual movement and subjected to change, this brief etymological sequel, on the contrary, reveals some doctrinal principles concerning stability and permanence that could be considered platonic. The following pages present an interpretation of this passage in line with the rest of the dialogue that, contrary to the opinion of some recent commentaries, underlines the arbitrary nature of the Platonic representation of ancient etymology. According to this, the last decompositions of names try to make the reader aware that he should not be seduced by a mere unfounded discursive strategy that can be used in several and even opposite senses to strengthen the elegance of the discourse. Therefore, the supposed etymological technique presented in the dialogue ends up as a negative definition of philosophy. | Keywords: Cratylus, dialectic, etymology, palinode, Plato.

0. INTRODUCCIÓ

La secció etimològica del *Cràtil* ha estat objecte d'un renovat interès en les darreres dècades a causa d'un seguit de treballs que han volgut superar les lectures que tradicionalment tendien a titllar aquesta part del diàleg de mer joc platònic o d'excurs llarg i fantasiós sense cap mena de fonament.¹ Els prejudicis filològics han pesat força en aquestes interpretacions anacròniques que sovint renunciaven a explicar el perquè d'aquesta extensa facècia. Com d'altres lectures vindicatives han provat recentment amb resultats diferents, aquest article es proposa explicar la funció que, a parer nostre, compleix la secció etimològica en el conjunt del diàleg, parant una atenció especial a les darreres descomposicions de noms, que Sòcrates ja pronuncia lliure dels efectes de l'alienació que mou l'anàlisi lèxica central.

El desplaçament de la inspiració etimològica de Sòcrates ocupa una mica més de la meitat del *Cràtil* (391a-421c) i compleix la funció argumental d'una *reductio ad absurdum* del naturalisme que el personatge homònim del diàleg defensa. Alhora, les llargues tirades d'etimologies són un cas clar d'intertextualitat platònica: el desxiframent del sentit profund o ocult dels noms evoca el tòpic literari de l'ἔπωνυμία, les discussions sofístiques sobre l'ὀρθότης ὀνομάτων i les anàlisis textuais pròpies de les lectures al·legòriques. La interpretació socràtica dels noms, però, no se centra en l'obra de cap autor concret, com correspondria a un cas paradigmàtic d'interpretació al·legòrica, sinó que analitza les formes nominals de la llengua grega en el seu conjunt² i es proposa descobrir les opinions —en el context de l'al·legoria estricta, parlaríem de ὑπόνοιαι— que hi van imprimir els diversos νομοθέται³ que la van crear, moltes de les quals re-

1 Cf., per exemple, Méridier 1969: 17-22. En els darrers dos-cents anys, només Grote (1865: 518-529) n'havia defensat obertament la seriositat.

2 En el diàleg el terme ὄνομα no només abraça els substantius, sinó qualsevol forma nominal de la llengua grega, com Kahn (1973: 159) apunta: «ὀνόματα here is not restricted to proper names, but applies to all denotative or categorematic words in nominalized form».

3 El terme νομοθέτης tragina en bona mesura la mateixa amplitud semàntica que el primer dels lexemes que el componen i, fora del context legal atenès, pot representar un personatge de funcions gairebé tan múltiples com les accepcions de νόμος. Les traduccions modernes, doncs, malden per plasmar aquesta polisèmia esmunyedissa. Mentre les llengües germàniques opten per «namegiver», «lawgiver», o «Gesetz-

velen una cosmovisió marcadament efèsia. Així doncs, a través de l'anàlisi d'ètims d'unes dues-centes paraules gregues i amb un component marcadament innovador,⁴ es parodia un mètode d'estudi infundat i mancat de tècnica i es caricaturitza alhora el gruix del pensament arcaic, que Plató distorsiona, com de costum, atribuint-li indiscriminadament una versió exagerada de la doctrina del moviment etern.⁵

geber» o «Wortschöpfer», les romàniques es decanten per «legislador», a pesar de l'ambigüitat que això suposa, probablement per a eludir solucions carregoses. En tot cas, aquest no és l'únic diàleg platònic en què l'artesa de la legislació apareix com a «encunyador de noms»; també el *Càrmides* (175b) hi fa una referència puntual, i sembla aparèixer al *Timeu* (78e), tot i que sota un nom diferent (ὁ τὰς ἐπωνυμίας θέμενος). En general, es tendeix a admetre que el νομοθέτης encarna una certa concepció sintètica del llenguatge que agrupa els termes irreconciliables amb què Hermògenes i Cràtil han discutit prèviament (Schofield 1982: 66, n. 3; Sedley 2003: 68, 71-72). Demand (1996: 106-109), en canvi, creu que el νομοθέτης és una figura paradoxal el nom del qual vol reflectir la impossibilitat d'ensenyar la φύσις a través del que és convencional: «The *Nomothetes* is brought in again and again simply because his name itself makes the very point which the discussion as a whole makes: that you cannot learn from names. A *Nomothetes* who gives names φύσει is a contradiction».

- 4 L'anàlisi nominal del *Cràtil* està, per exemple, inextricablement unida al fenomen de l'etimologia, mentre que en les lectures al·legòriques és només un recurs més al servei de l'interpret. Darrerament, per això, hi ha un cert consens a l'hora de no considerar l'al·legoria i l'etimologia com dos fenòmens netament separats. Burkert (1970: 450) considera que la intenció de tots dos recursos, al capdavall, és la mateixa cerca de sentits subliminars (ὕπνοιοι), sia en el conjunt d'un context, com fa l'al·legoria, sia en les paraules en si, com fa l'etimologia: «Il est clair que la méthode de l'étymologie est parallèle à celle de l'allégorie; on pourrait dire que l'allégorie étymologise le contexte d'une narration, l'étymologie allégorise le mot individuel. On avait aussi déjà remarqué que la doctrine de la justesse naturelle des mots appartient au cadre de la cosmogonie et de la genèse».
- 5 Ara bé, tant l'escassetat de les fonts que coneixem com el component altament innovador d'aquesta imitació, que molt probablement depassa i estraça els usos etimològics que Plató coneixia, són un obstacle per a la identificació dels blancs exactes de les etimologies iròniques del diàleg. En general, podem afirmar que Plató hi combat tant un mètode —la llarga tradició que, de Teàgenes fins a Antístenes, s'ocupa *grosso modo* de la recerca del coneixement a través de l'anàlisi de les paraules— com el corrent de pensament que hi associa: una forma hiperbòlica de doctrina efèsia que alterna amb la doctrina del moviment etern. Aquesta darrera, de fet, acaba essent predominant, fins al punt que la insistència a retratar el procés de canvi etern a través del moviment espacial és atribuïda per Ademollo (2011: 210-233) a una influència majoritàriament atomista del viatge doxogràfic que Sòcrates recorre a través de l'anàlisi dels noms.

Tanmateix, Sedley (2003) ha argumentat que, malgrat no tenir valor filosòfic, la secció etimològica és un exercici exegètic seriós i sincer a través del qual Plató creu poder arribar a desvelar la visió que els antics tenien sobre allò que anomenaven, en tant que cada nom era en inici com un petit λόγος (395e-396c) que descrivia el caràcter essencial del seu referent. Des d'aquesta perspectiva, per tant, Plató desestimaria l'etimologia com a mètode d'exploració filosòfica, però l'acceptaria com a mitjà per a accedir a l'opinió d'aquells qui posaren els noms a les coses. Això implicaria que les descodificacions de noms que Sòcrates duu a terme en el diàleg són plausibles per a Plató, qui, de fet, no fa escarafalls a l'hora de servir-se de l'etimologia en altres diàlegs.

Certament, cal evitar de llegir les descomposicions de paraules del *Cràtil* amb els escrúpols filològics d'avui⁶ i acceptar, d'entrada, que Plató compartia una concepció antiga del llenguatge segons la qual, en origen, els noms havien estat creats a consciència.⁷ A parer nostre, però, el fet que

6 Si per a la lingüística i la filologia modernes l'etimologia és la troballa o la restitució de la forma i el significat històric d'un mot, a l'antigor —i durant els segles posteriors— està sempre al servei d'una idea extralingüística —sovint de caire poètic, filosòfic o religiós— i admet totes aquelles llicències fonètiques que puguin sostenir i justificar l'argumentació o la narració de l'autor. Així doncs, mentre el que podríem anomenar «etimologia filològica» prova de restituir la història d'un mot, l'etimologia antiga, que s'acosta més al que per a nosaltres és un joc de paraules o una etimologia popular, n'inventa un origen fictici a la recerca d'una veritat primitiva —al capdavant, ἔτιμος vol dir «vertader»— sobre el referent, que, com totes les coses antigues, té un valor superior i és sinònim de prestigi en el context cultural grec, com en qualsevol altra societat tradicional. L'origen d'aquesta creença en el lligam substancial entre els noms i els seus referents cal trobar-lo en el fenomen del nom parlant grec i el recurs literari de l'ἔπωνυμία, que justament exalta aquesta coincidència entre mot i cosa. La discussió del *Cràtil* és, com dèiem, a la intersecció entre aquest fenomen procedent de la tradició literària i el debat cultural al respecte de l'adequació dels noms (ὀρθότης ὀνομάτων). Per a una història dels usos etimològics anteriors i les possibles fonts del diàleg cf. Levin 2001: 13-79.

7 Almenys fins a Epicur, que postula un origen espontani de les llengües humanes (*Lletra a Herodot* 75-76), probablement la idea més comuna hauria estat que la llengua era el producte deliberat de la reflexió conscient d'un grup privilegiat de savis (cf. Sedley 1998: 147). Plató sembla concretar aquesta idea en la figura del νομοθέτης, alhora que en qüestionar les capacitats tècniques. Tanmateix, hi ha un germen de la teoria de l'origen espontani del llenguatge en una cèlebre anècdota d'Herodot (II 2), que narra com Psammètic, faraó d'Egipte, hauria aïllat dos infants de tota influència externa sota la custòdia d'un pastor de cabres obligat a alimentar-los sense adreçar-los la paraula. L'objectiu de l'experiment era esbrinar quina llengua era la que

les etimologies del diàleg no siguin filològicament problemàtiques en el seu context no implica directament ni que Plató cregués, com Sedley vol, en les capacitats exegetiques de l'anàlisi dels noms ni, per tant, que els desxiframents de sentits ocults que es produeixen al diàleg poguessin reflectir amb fidelitat l'opinió dels homes antics que els van forjar. De la mateixa manera, l'element paròdic intrínsec al mètode etimològic no exclou tampoc que Sòcrates-Plató pugui fer servir la invenció d'ètims primigenis per a vehicular idees pròpies d'una manera també directa, exactament com podria produir-se en qualsevol altre cas d'intertextualitat dels diàlegs —per exemple, un mite o un exercici sofistic— en què un gènere aliè a la filosofia expressés una veritat filosòfica. En aquest sentit, són especialment rellevants les darreres etimologies (437a-c),⁸ atès que contradiuen tota l'arqueologia d'opinions antigues que ha fet prèviament Sòcrates i, en comptes de defensar la realitat en moviment, presenten de sobte una ontologia estàtica. Al llarg de l'article, provarem de demostrar com, a parer nostre, també permeten treure l'entrellat del conjunt de la secció i revelen quina és la intenció platònica de fons que mou els fils del diàleg. Abans, però, caldrà que ens remuntem a un fragment anterior per a aclarir quin n'és el desenvolupament.

1. INSPIRACIÓ SOCRÀTICA I PURIFICACIÓ DE LA SAVIESA ETIMOLÒGICA

Un dels primers indicis de la fragilitat i la provisionalitat de l'exercici etimològic apareix prou al començament, just després d'una primera provatura de la tesi naturalista de Cràtil en què, a mode de transició, s'han analitzat els ètims d'alguns noms d'heroi homèrics (391b-396d) i de diversos teònims pertanyents a la teogonia hesiòdica (394a-396c). Arribat a aquest punt, Sòcrates es declara inspirat (396c-397a) i es proposa esgotar, encara que sigui de manera provisòria, l'«eixam de saviesa» (σμηνοῦ σοφίας), com en diu a 401e, que Eutífron de Prospaltes li ha encomanat:

espontàniament sorgiria entre ells, que hauria de ser per força la primera llengua del món. Com que van pronunciar *bekos*, que vol dir 'pa' en frigi, el faraó va deduir que aquest era l'idioma més antic de tots.

- 8 També l'etimologia del déu Pan (408c-d), l'aparença dimorfa del qual, mig humana mig caprina, encarna a la perfecció la dualitat del discurs i les seves capacitats ambigües. És per això que ho significa tot (πᾶν), veritat i mentida alhora, i representa tant el discurs bo, enfocat cap a la veritat, com la mala retòrica, que cerca la persuasió per damunt de tot.

SÒCRATES: «Però si me'n recordés, de la genealogia d'Hesíode, i de quins diu que són els progenitors encara abans d'aquests, no deixaria d'exposar com els noms els han estat posats de manera adequada fins que no hagués comprovat què fa, i si s'esgota o no, aquesta saviesa que ara m'ha caigut al damunt així tot d'una, sense saber gaire d'on». HERMÒGENES: «De fet, em sembla que realment dius oracles com els posseïts». SÒCRATES: «I en faig responsable Eutífron de Prospaltes, que aquesta saviesa m'hagi caigut al damunt, Hermògenes; perquè hi he estat molta estona, de bon matí, i he parat les orelles. I pot ser que, posseït com està, no només me les hagi omplert de la seva saviesa divina, sinó que també m'hagi captivat l'ànima. Em sembla, doncs, que hem d'actuar així mateix: avui la farem servir i examinarem la resta de coses sobre els noms; i demà, si també vosaltres hi esteu d'acord, li esbandirem la màcula i ens purificarem, després que hàgim descobert algú hàbil en aquesta mena de purificacions, tant si és un sacerdot com un sofista». (396c-397c)⁹

En aquest fragment, Plató fa servir el recurs a la inspiració de Sòcrates, representant de la filosofia en el diàleg, per a mostrar-nos indirectament el caràcter no filosòfic de l'operació que es duu a terme i presentar l'erudició etimològica com un saber de segona mà. El fet és comú en d'altres llocs de la lletra platònica (*Fedre* 237a, 238c-d, 241e, 263d) i, dins del *Cràtil*, la influència d'una força externa —en aquest cas, infosa per Eutífron, que arriba a ser irònicament tractat de musa (409d)— esdevé un *ritornando* que, repetit per Sòcrates amb petites modificacions estilístiques (401e, 407d, 415a, 420d, 428c), és disposat al llarg de la secció etimològica com un enfilall d'advertències per al lector. L'objectiu final d'aquestes al·lusions a la musa i la braó divinal és palesar que Sòcrates opera sense tècnica i en sentit irònic —és a dir, no platònic o filosòfic— al llarg de tota l'extensió de text sembrada d'etimologies, posseïdor d'un saber manllevat que arriba a titllar de «ridícul»¹⁰ i que haurà de garbellar igualment. De la mateixa manera, les mencions a la saviesa sobtada i el símil amb els oracles del

9 Totes les traduccions del grec són de l'autor de l'article.

10 La recurrència amb què l'adjectiu γελοῖος —i el seu parent verbal καταγελάω (413 b-c)— apareix en diferents punts del diàleg referit a alguna etimologia, a la sobtada inspiració socràtica (402a) i, sobretot, al mateix mètode d'anàlisi (415d, 425d, 426b) sembla un indicatiu més de la distància irònica que Sòcrates-Plató manté amb l'especulació nominal i l'experiment fonosimbòlic que el segueix.

fragment —paral·lel al de l'*Apologia* (22b–c), l'*Ió* (533d–5a) o el *Menó* (99c–d)— són altres formes d'anunciació d'aquest caràcter aliè del saber que el personatge de Sòcrates ha començat a reproduir poc abans. Això a banda, el fet que ell mateix reconegui que no se'n recorda de la teogonia hesiòdica revela també les mancances de la lucidesa extàtica que Eutífron li ha encomanat.

Paral·lelament, en el fragment destaca també el caràcter provisorí de l'empresa etimològica que Sòcrates està decidit a explorar fins al final, per bé que pugui esgarriar-se. La recerca sobre l'escaiença de les paraules no és un procediment tècnic, encara que en tingui la pretensió, sinó una aventura temerària que sap que probablement haurà d'esmenar (Belardi, 1985: 39). Els sinònims parcials ἀποδιοπομπεύομαι, que fa referència a netejar la culpa d'un pecat a través del conjur, i καθαίρω ('purificar') fan evident que hi ha un error inherent al mètode etimològic (Ademollo, 2011: 244), alhora que fan créixer el to místic de la secció.

El mecanisme de purificació del mètode és, almenys de moment, la mateixa paròdia socràtica, que esdevé una forma indirecta d'ἔλεγχος del naturalisme etimològic que ell mateix ha bastit.¹¹ Aquesta nova estratègia refutatòria trenca amb l'estil dialògic anterior, que si bé ha servit perquè la tesi d'Hermògenes s'esmenés, no hauria fet cap mena d'efecte amb Cràtil. Som davant, per tant, d'una de les moltes facetes que el personatge de Sòcrates, sovint camaleònic, adopta als diàlegs platònics dependent de l'interlocutor que prova de refutar. En aquest cas, fa servir un llenguatge i un discurs aparentment entenedors per a la mentalitat arcaïtzant de Cràtil, que acabarà intervenint (427d) convençut que parla amb un aliat. Sòcrates s'infiltra, en resum, en el bàndol naturalista per a forçar-ne les costures des de dins i exagerar la inestabilitat del mètode etimològic, amb què Cràtil, molt tímidament a l'inici (383b), semblava argumentar el seu posicionament quan li negava el nom a Hermògenes.

11 Els principals elements que aquest examen socràtic qüestiona per mitjà de la reducció a l'absurd són: (1) les capacitats dubtoses de la inspiració i les operacions dels exegetes, que depenen alhora del coneixement igualment incert dels artífexs del mot, que també poden haver estat inspirats, en cas que siguin poetes; (2) el vincle intrínsec i natural entre nom i cosa que Cràtil defensa; (3) l'ús de l'etimologia com a mecanisme de recerca filosòfica i d'interpretació textual; (4) la concepció fonosimbòlica del llenguatge, que resulta de la troballa d'ètims mínims que no poden ser descompostos en lexemes més petits.

En el fons, doncs, les possibilitats de correcció que té l'experiment etimològic no provenen d'un «sacerdot» o un «sofista», com Sòcrates diu fent una al·lusió irònica justament a dos dels grups socioculturals que podria relacionar amb la creença en el poder dels noms¹² i l'adequació nominal, respectivament. L'única esmena possible sobre la qüestió és la dialèctica, com manifestarà la desfeta final del naturalisme,¹³ que es resoldrà amb una modalitat discursiva ben diferent (428d-439b), quan Sòcrates abordarà la qüestió amb un intercanvi de preguntes i respostes en què el posicionament de Cràtil, malgrat que ell es mantingui impertorbable, farà la seva fi.

2. ETIMOLOGIES ANTITÈTIQUES

I FALLIDA DEL MÈTODE A LES DARRERIES DEL *CRÀTIL*

Al final del diàleg, la malfiança manifesta contra els noms i la suposada coherència que Cràtil percep entre els seus significats originaris porten Sòcrates a reconsiderar la lectura al·legòrica de la llengua grega que havia fet sota els efectes de la inspiració, segons la qual els noms desvelaven un cosmos en moviment perpetu i «ens indicaven l'essència com si tot se n'anés, fos portat i fluís» (436e). No trobem desencertat el nom de «palinòdia» que Barney (2001) atribueix a aquesta secció, perquè creiem que com a estratègia argumentativa serva una certa —tot i que limitada— similitud amb el segon discurs del *Fedre*, que constitueix igualment una reconsideració absoluta del que prèviament s'ha dit amb intenció de fer canviar el parer de l'interlocutor, d'una banda, i la interpretació que el lector fa del diàleg, de l'altra.¹⁴ De la mateixa manera que allà Sòcrates reinterpreta l'amor en

- 12 Aquesta creença es manifesta, per exemple, en la clonomància, que és «la tècnica endevinatòria consistent a interpretar un so, verbal o no, com a κληδόν, 'presagi sonor', i que explica l'ús d'eufemismes o el silenci total en actes solemnes per a evitar mals averanys» (Sánchez 2022-2023: 10).
- 13 De tota manera, allò que realment cau pel seu propi pes és estrictament la teoria naturalista basada en l'etimologia i la representació fonosimbòlica. Alguns aspectes teòrics importants desenvolupats al llarg de la construcció del naturalisme sobreviuen a l'examen socràtic. Cf. Mikeš 2021: 65-88.
- 14 Una palinòdia és una composició literària en què l'autor es desdii del contingut d'un poema o un text anterior. En tenim un primer exemple a Estesícor (VII-VI aC), que havia estat cegat per bescantar Helena en un dels seus poemes i hagué de retractar-se amb un nou cant per a recuperar la vista. Al *Fedre*, que justament ens ha llegat tres versos del poema (243a-b), Sòcrates se serveix del mateix recurs per a retractar-se del seu primer discurs sobre l'amor i presentar-ne una visió nova (243a-257a), que ell mateix

termes positius, ara torna a descompondre un seguit de noms, entre els quals algun de repetit, amb un resultat oposat a l'anterior. La nova lectura al·legòrica de Sòcrates descobreix una cosmovisió antitètica rere els noms, segons la qual els termes de connotacions positives fan referència a l'estabilitat, mentre que els negatius es refereixen a la teoria del flux:

SÒCRATES: «Examinem-ho, doncs, reprenent primer aquest nom: *epistēmē* ('ciència'), en tant que és ambigu i sembla més aviat significar que *hístēsīn* ('atura') la nostra ànima *epí* ('a') les coses i no que fa tombs amb elles; i és més adequat explicar-ne l'origen com fem ara, és a dir, no posant-hi una *he* i dient *hepeistēmē*,¹⁵ sinó fent l'afegitó de l'esperit a la iota en comptes de a l'èpsilon. Després allò *bébaion* ('ferm'), que és representació d'una certa *básis* ('passa', 'base') i *stásis* ('aturada'), però no d'una *phorá* ('translació'). Després *historía* ('recerca'), que significa que *hístēsī tòn roûn* ('atura el corrent'). I allò *pistón* ('fiable') significa *hístēsī pantápasī* ('que està tot ell aturat'). Després la *mnēmē* ('memòria') que indica que és *monē* ('quietud') a l'ànima i no *phorá* ('translació'). I si vols la *hamartía* ('descercat') i la *symphorá* ('malaurança'), si un es guia pel nom, sembla que siguin el mateix que la *synesis* ('unió') i la mateixa *epistēmē* ('ciència'), i que els altres noms sobre les coses importants. I encara més, *amathía* ('ignorància') i *akolasía* ('intemperància') s'hi assemblen en tot; l'*amathía* sembla el trajecte *hama theó ióntos* ('del que va amb un déu'), mentre que l'*akolasía* sembla totalment *akolouthía* ('encalç') de les coses. I així, els noms que

compara amb la *παλινοδία* del poeta (243a-b). Malgrat que la complexitat i la llargada del text és molt diferent, creiem que la mateixa lògica està en joc de manera implícita en el *Cràtil*, on Sòcrates també ha explotat un recurs i una argumentació aliens que exigeixen ésser purificats (*pace* Barney 2001: 54-55). Les diferències problemàtiques que podrien al·legar-se contra aquesta lectura creuada són dues: d'una banda, al *Fedre*, la palinòdia és explícita i el mateix Sòcrates l'anomena així; de l'altra, és una retracció inspirada d'un discurs racional, mentre que en el *Cràtil* l'ordre s'inverteix i és la saviesa infosa allò que és corregit després de manera racional.

- 15 Aquesta etimologia és problemàtica; cf. l'aparat de Duke i Hicken (1995: 268), on destaca la conjectura d'Schmidt. Literalment, la nostra versió del text diu «μᾶλλον ἢ ἐμβάλλοντας τὸ εἶ 'ἐπειστήμην'», és a dir, «en comptes d'afegint-hi l'èpsilon com a *hepeistēmē*». Això no acaba de casar amb l'etimologia proposada a 412a, que relacionava *ἐπιστήμη* amb el verb *ἐπομαι*: *ἐπομήνη* ('seguint') > *ἐπειστήμη* ('que va al darrere'). En tot cas, l'única lectura plausible que concorda alhora amb el verb *ἴστημι* que ara se situa a l'origen és l'afegitó d'un esperit a la iota i no a l'èpsilon; per tant, podem imaginar que Sòcrates té al cap alguna cosa com *ἐπιστήμη*.

considerem que són per a les pitjors coses, pareixerien més semblants als que són per a les millors. I crec que se'n podrien trobar molts més, si algú s'hi escarrassés, a partir dels quals es podria creure, en sentit invers, que qui va posar els noms no volia dir que les coses se'n van i giren, sinó que s'estan quietes». (437a-c)¹⁶

No cal dir que aquest passatge té un pes important en la interpretació de la secció etimològica. Com ja hem comentat abans, Sedley (1998; 2003) atribueix a l'etimologia platònica un rol exegètic; és a dir, creu que, tot i saber que és una eina filosòfica inútil, Plató considera que a través de l'anàlisi dels noms es pot restituir la visió dels qui crearen la llengua a consciència, com si les paraules fossin breus sintagmes que, abans de corrompre's, resumien els seus parers i representaven les coses de manera fonètica.¹⁷ Aquest fragment en concret és llegit pels defensors d'aquesta

16 437a-c: «ΣΩ.: σκοπῶμεν δὴ ἐξ αὐτῶν ἀναλαβόντες πρῶτον μὲν τοῦτο τὸ ὄνομα, τὴν ἐπιστήμην, ὡς ἀμφίβολόν ἐστι, καὶ μᾶλλον ἔοικε σημαίνειν ὅτι ἴσθησιν ἡμῶν ἐπὶ τοῖς πράγμασι τὴν ψυχὴν ἢ ὅτι συμπεριφέρεται, καὶ ὀρθότερόν ἐστιν ὥσπερ νῦν αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν λέγειν μᾶλλον ἢ ἐμβάλλοντας τὸ εἶ ἐπιστήμην, ἀλλὰ τὴν ἐμβολὴν ποιήσασθαι ἀντὶ τῆς ἐν τῷ εἶ ἐν τῷ ἴῳτα. ἔπειτα τὸ βέβαιον, ὅτι βάσεώς τινός ἐστιν καὶ στάσεως μίμημα ἄλλ' οὐ φορᾶς. (b) ἔπειτα ἡ ἱστορία αὐτὸ που σημαίνει ὅτι ἴσθησι τὸν ῥοῦν. καὶ τὸ πιστὸν ἰστὰν παντάπασιν σημαίνει. ἔπειτα δὲ ἡ μνήμη παντὶ που μινύει ὅτι μονή ἐστιν ἐν τῇ ψυχῇ ἄλλ' οὐ φορᾶ. εἰ δὲ βούλει, ἡ ἀμαρτία καὶ ἡ συμφορὰ, εἰ κατὰ τὸ ὄνομά τις ἀκολουθήσει, φανεῖται ταυτὸν τῇ συνέσει ταύτη καὶ ἐπιστήμῃ καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι τοῖς περὶ τὰ σπουδαῖα ὀνόμασιν. ἔτι τοίνυν ἡ ἀμαθία καὶ ἡ ἀκολασία παραπλησία τούτοις φαίνεται· ἡ μὲν (c) γὰρ τοῦ ἅμα θεῶ ἰόντος πορεία φαίνεται, ἡ ἀμαθία, ἡ δ' ἀκολασία παντάπασιν ἀκολουθία τοῖς πράγμασι φαίνεται. καὶ οὕτως, ἂ νομίζομεν ἐπὶ τοῖς κακίστοις ὀνόματα εἶναι, ὁμοίωτατ' ἂν φαίνοιτο τοῖς ἐπὶ τοῖς καλλίστοις. οἴμαι δὲ καὶ ἄλλα πόλλ' ἂν τις εὔροι εἰ πραγματεύοιτο, ἐξ ὧν οἰηθεῖ ἂν αὐτὸ πάλιν τὸν τὰ ὀνόματα τιθέμενον οὐχὶ ἰόντα οὐδὲ φερόμενα ἀλλὰ μένοντα τὰ πράγματα σημαίνειν».

17 En resum, la proposta d'autors com Sedley (1998, 2003) i Ademollo (2011) es basa en una combinació d'aquests arguments: (1) la secció etimològica s'allargassa tant que és una frivolitat pensar que és simplement paròdica i prou; (2) tenim una prova del valor que Plató atorga a l'etimologia en el canvi voluntari de nom que hauria protagonitzat ell mateix, que havia estat anomenat Aristocles en néixer; (3) cap intèrpret antic no percep un deix d'ironia en el passatge, sinó que som nosaltres que, influïts per la filologia moderna, n'hi veiem; (4) la secció etimològica presenta un ordre que sembla definir un projecte filosòfic seriós; (5) l'etimologia gaudia de gran prestigi a l'antiguitat i es troba en d'altres punts de l'obra de Plató (*Fileb* 16c, 18b-d; *Fedre* 244b-d, *Lleis* 714a) i fins i tot a Aristòtil. És el cas, per exemple, del *Sobre el cel* (I 9, 279a18-28), on tot descrivint l'αἰών (eternitat), Aristòtil troba que el nom fou

hipòtesi com un exemple clar que el mètode etimològic, tot i ser estèril filosòficament, pot ser vàlid per a accedir a algunes opinions correctes dels avantpassats que fins i tot coincideixen amb la pròpia visió de Plató (cf. Sedley 2003: 159-161; Ademollo 2011: 440). Per a aquests autors, el fet que Sòcrates basi la seva relectura en una tria de noms diferents dels d'abans —bo i acceptant l'excepció d'ἐπιστήμη— i no es desdígui dels de la secció etimològica, palesa que la contradicció que està provant de demostrar és només de caire filosòfic.¹⁸

Ara bé, si tenim en compte els lexemes de què es componen, hi podem afegir el participi συμφέρον, cognat de συμφορά, que també ha estat des-codificat de manera contrària en la llarga tirada d'etimologies (417a); això sense comptar que també dos dels noms que formen part les noves reconstruccions aquí desplegades (στάσις i σύνεσις) també han estat interpretats en sentit invers anteriorment (426d i 412b, respectivament) i, per tant, fan trontollar el nou significat que s'atorga a les paraules que les contenen o evocuen (βεβαίον, ἀμαρτία i συμφορά). L'ambigüitat que Sòcrates atribuïa explícitament al nom d'ἐπιστήμη, doncs, sembla escampar-se per a esdevenir un dels trets definitoris de la interpretació etimològica. Així doncs, encara que per a Plató l'interès de fons ragui realment en la veracitat filo-

imposat pels antics sota inspiració divina, ja que la seva naturalesa concorda amb el seu origen (ἀεὶ εἶναι). Un cas anàleg seria el de l'etimologia d'αἰθήρ, calcada del *Cràtil*, que apareix en dos passos aristotèlics diferents (*Sobre el cel* I 3, 270b 16-25; *Meteorològica* I 3, 339b16-30). En el primer dels passatges, a més, Aristòtil refusa la relació que Anaxàgoras estableix entre aquest terme i αἰθεῖν (cremar), tot perseverant en l'etimologia platònica (θεῖν ἀεὶ), que considera un llegat dels antics. Tanmateix, val a dir que a *Sobre la interpretació* (16-19a) Aristòtil afirma també que el nom és un so parlat que significa per convenció (κατὰ συνθήκη).

- 18 Cf. Sedley 2003: 162: «It follows that the new set of 'stability' etymologies is not presented as challenging the *exegetical* correctness of the earlier picture, but as improving and supplementing it. It reveals that the early namegivers did after all, on closer examination, manage at least to glimpse the vital Platonic truth that knowledge and other positive values should have something to do with stability. But that acknowledgement is not enough to overturn their overwhelming concentration on instability. The most important outcome is the following: the contradiction which Socrates claims to have revealed is not an exegetical but a *philosophical* one: the ancients were not as single-mindedly and coherently convinced of the instability of cognition and goodness as at first appeared. But at no point does he suggest that the exegetical principles of etymology are compromised by the contradiction. The ancients really did mean what the etymological decoding of names says they meant: but they were not as wholeheartedly Heraclitean in their views as Cratylus hoped».

sòfica de les opinions antigues, el mètode etimològic com a tal també surt malparat de la llarga provatura a què Sòcrates el sotmet, perquè no permet extreure una cosmovisió coherent i unívoca del llegat que els homes d'an-tany han deixat ocult en les paraules.

No menys determinant és el fet que Sòcrates expliciti que, «si algú s'hi escarrassés, se'n podrien trobar molts més», de noms que contradiguin la visió heraclitiana del món i demostrin, per contra (αὐτὸ πάλιν), que «qui va posar els noms no volia dir que les coses se'n van i giren, sinó que s'estan quietes». A parer nostre, l'adverbi πάλιν, unit a la potencialitat de la forma οἰθηεῖν, sembla assenyalar una interpretació inversa, una creença alternativa de l'interpret dels noms, que «podria creure» que els han estat posats en referència a l'estabilitat del món. Malgrat tot, l'adverbi ocupa una posició sintàctica prou ambigua com per a poder llegir també que αὐτὸ πάλιν complementa el participi τιθέμενον i, per tant, fa referència a una segona opinió del νομοθέτης,¹⁹ que hauria posat els noms en sentit contrari a l'expressat en la resta d'etimologies. Si es vol, doncs, aquí encara hi podria haver un certa indeterminació respecte a l'arrel del problema en les paraules de Sòcrates, que no fan impossible una lectura diferent de la nostra. Aquesta ambigüïtat, per això, pot resoldre's si contemplem el diàleg en conjunt i entenem, alhora, que la conversa de Sòcrates amb Cràtil no constreny necessàriament la visió de Plató sobre l'assumpte.

Vist en perspectiva, aquests nous exemples etimològics s'afegeixen al reguitzell d'interpretacions i reconstruccions múltiples —tot i que no necessàriament antitètiques— d'una mateixa paraula que apareixen en el text (395b-c, 399d-400b, 401b-e, 401b-e, 402d-403a, 403a-404b, 404d-406a, 406b, 412a). A 400b-c, fins i tot, Sòcrates es mostra explícitament conscient que diferents solucions etimològiques poden derivar-se d'un mateix nom, per bé que no explica el perquè d'aquesta variabilitat, que podria ser fàcilment atribuïda a l'interpret i no al creador de noms, però que, en tot cas, anul·la la possibilitat de qualsevol certesa exegètica. Les darreres etimologies del diàleg, doncs, semblen acreïxer la inestabilitat i confusió d'aquest mètode exegètic (Levin 2001: 100-101), que ara es revela més ambigu i relliscós que mai, perquè és capaç de descriure una mateixa realitat de maneres antitètiques sense oferir cap garantia de fiabilitat. Tot comptat,

19 En aquest cas, de fet, l'ús de la construcció de participi en singular «τὸν τὰ ὀνόματα τιθέμενον» difícilment pot il·lustrar una pluralitat de legisladors amb opinions diverses, com la lectura de Sedley implica, sinó un de sol amb una opinió contradictòria o que pot ésser interpretada de diverses maneres.

es pot concloure que la inconsistència general amb què el saber etimològic és representat en el diàleg constitueix un tret descriptiu deliberat que il·lustra la incapacitat del mètode per a constituir-se com a *τέχνη* d'acord amb els principis normatius que defineixen les arts al començament del diàleg.

En aquells passatges inicials (386b-388b), concretament, es prescriu que tot artesà ha de servir un respecte escrupolós per la natura de l'objecte sobre el qual exerceix el seu art, per l'eina (*ὄργανον*) amb què opera i per la natura de l'acció en si, que ha de desenvolupar-se d'una determinada manera. Per la seva banda, el *νομοθέτης* i l'onomàstica són presentats en diversos punts de la conversa com a artesà (388e, 424a) i art (423d, 425a) dels noms, respectivament; i en conseqüència, cal que ens demanem si encaixen o no en els paràmetres prèviament definits per Sòcrates. La resposta és força clara: la incapacitat dels noms per a expressar l'essència o la natura de les coses, explícita en el desenvolupament del diàleg, palesa que els diversos *νομοθέται* de la llengua grega no només no van saber ajustar-se a la natura dels objectes que van anomenar, sinó que no van poder ni tan sols comprendre quina era la veritable naturalesa mimètica²⁰ de l'instrument que manipulaven i van malentendre que servia per a copsar i transmetre l'essència de les coses etimològicament. Vista així, la creació de noms no és un procediment tècnic i, si pretén copsar la realitat mitjançant la representació fonètica o la descripció etimològica, està abocada al fracàs.

3. CONCLUSIONS

L'exegesi etimològica és presentada en el *Cràtil* com un mètode inspirat que depèn, alhora, de la inspiració o del coneixement parcial d'un tercer que ha inventat o posat un seguit de noms, com era el cas d'Hesíode a l'inici de la secció (394a-396c). En tant que infós, el procediment es mostra incapaç d'acostar-nos de manera sistemàtica i raonada a l'opinió correcta que els instituidors de mots poden haver ocultat en les seves creacions. De fet, els casos en què s'hi ensopega, com en les darreres etimologies, semblen fruit de l'atzar i no pas d'una tècnica controlada que pugui retre compte de les conclusions a què arriba. De la llarga provatura, així doncs, no només es desprèn la nul·la vàlua filosòfica de la pràctica etimològica,

20 D'una lectura atenta del *Cràtil*, se'n dedueix que, encara que els noms puguin descriure imperfectament les coses, la seva referencialitat no depèn de la seva capacitat representativa, ans d'una convenció. El llenguatge és, per tant, una representació de la realitat que funciona per convenció i no per cap mimesi de l'essència de les coses.

sinó també la seva dependència de dos nivells d'opinió superposats —la de qui ha posat els noms i la de l'exegeta que els interpreta—, cosa que, en definitiva, dificulta per partida doble la troballa del sentit originari del mot. Les opinions dels avantpassats es perden en la boira espessa dels noms, que els homes alteren a capritx (399b, 404d, 412e, 414c, 418a-b), sense que puguem verificar de cap manera el coneixement que posseïa el νομοθέτης al respecte de la realitat que anomenà ni demanar-li si la reconstrucció nominal que fem manifesta realment el seu parer.²¹ Ensopegar una ὀρθή δόξα en el transcurs de la recerca etimològica és, en resum, una qüestió d'atzar o inspiració divina que no sembla dependre de les capacitats de cap tècnic.

Si tornem ara a l'anterior comparació amb el *Fedre*, de la mateixa manera que la palinòdia del discurs socràtic és estilísticament superior al discurs de Lísiass, la reconsideració etimològica del *Cràtil* és d'una complexitat filosòfica superior, tot i ser molt més breu, a les anteriors reconstruccions de noms originaris, que mostraven una percepció esbiaixada de la realitat. Això no comporta, però, que en cap dels dos diàlegs el lector, juntament amb sengles personatges homònims, hagi de deixar-se enlluernar per la superioritat d'una estratègia discursiva o l'elegància filosòfica d'una etimologia. Més aviat, és convidat a adonar-se que la veritat no pot ésser comprimida en la bellesa d'un discurs ni en els desxiframents nominals, que funcionen com una forma d'axioma amb pretensions d'assolir una autoritat no gaire diferent de la que té el discurs memorístic en el *Fedre*. No és casualitat que, tot i ser destreses aparentment diferents, en el mateix *Cràtil* s'atribueixi a l'onomàstica i la retòrica un paper en la formació dels discursos (425a):²² totes dues produeixen una mena de relat que, més llarg

21 Barney (2001: 64) arriba a conclusions semblants: «In fact, etymology is a form of exegesis: the *Cratylus* etymologies treat the vocabulary of Greek itself as an authoritative text, and investigate the views of its authors as the exegete does those of a poet. The crucial defect of both practices is, therefore, the same: both constitute an appeal across a text to an absent authority, and are thus at least three removes away from being a means to knowledge. First, because the putative authority cannot be properly interrogated, we cannot be certain that we have understood its message correctly. Second, we cannot tell whether it is a genuine authority; and third, even following a genuine authority would not generate knowledge, which requires dialectical examination and understanding, but only persuasion and, at best, true belief».

22 425a: «ΣΩ.: καὶ πάλιν ἐκ τῶν ὀνομάτων καὶ ῥημάτων μέγα ἦδη τι καὶ καλὸν καὶ ὅλον συστήσομεν, ὥσπερ ἐκεῖ τὸ ζῶον τῇ γραφικῇ, ἐνταῦθα τὸν λόγον τῇ ὀνομαστικῇ ἢ ῥητορικῇ ἢ ἥτις ἐστὶν ἡ τέχνη | SÒCRATES: I de nou a partir dels noms i expressions compondrem ja alguna cosa gran, bella i completa; així com allà l'ésser viu per a la

o més breu, tendeix per igual al refinament estètic en detriment del contingut que vehiculen.

De fet, hi ha prou indicis per a sospitar que l'estudi dels noms és percebut per Plató com un mer recurs literari posat al servei de l'argumentació de l'autor i mancat d'una veritable credibilitat exegetica: després de la *República*, el *Cràtil* és el diàleg en què κομψός²³ i els seus cognats apareixen més vegades, cosa que corrobora que la indagació etimològica resulta pretensiosa i retorçada (Mársico 2006: 74, n. 174). Això, tanmateix, no entra necessàriament en conflicte amb l'ús que es fa de l'etimologia en altres parts del corpus. Encara que les reconstruccions de mots funcionin com un simple reforç estilístic capaç d'incrementar la força argumentativa del text per apel·lació a una consciència antiga que ideà el nom, Plató pot servir-se'n, com se serveix dels mites, sense que això comprometi la seva preferència per la dialèctica.²⁴

Contra la parcialitat i els biaixos a què està condemnada l'especulació nominal, el *Cràtil* es clou (438d-e) proposant molt breument una altra via de recerca al marge dels mots (πλήν ὀνομάτων) que pugui aclarir quina de les dues opinions confrontades que s'hi besllumen —la doctrina del moviment i la de l'estabilitat— és realment semblant a la veritat. Aquest mètode hauria de permetre conèixer-les per si mateixes o les unes per mitjà de les altres, si són d'un mateix gènere,²⁵ cosa que sembla fer emergir de nou en la conversa la tècnica dialèctica, que havia estat esmentada al començament (390c). Podem concloure, doncs, que la suposada tècnica onomàstica, descrita en el diàleg com una forma de retòrica no dialèctica, defineix també per oposició el mètode pròpiament filosòfic que irromp tot d'una en aquest punt. És per tot això, en resum, que considerem que les darreres etimolo-

pintura, aquí el discurs per a l'onomàstica o la retòrica o qualsevol que sigui l'art».

23 El terme κομψός, que es pot traduir per 'elegant', apareix innombrables vegades en els diàlegs platònics en sentit irònic per a designar retòriques buides de veritat i discursos infundats. Cf. Bergomi 2019: 171-173.

24 D'altra banda, el rebuig a l'estudi dels noms és explícit en d'altres diàlegs (*Eutidem* 278a-c, *Polític* 261e), que manifesten clarament la distància de Plató respecte a aquestes pràctiques.

25 No podem entrar aquí en la gran complexitat i el detall del passatge. Ens limitem a explicitar que entenem que en aquest punt Sòcrates rebutja únicament l'anàlisi nominal, no pas qualsevol procediment lingüístic, i es refereix a un discurs dialèctic que avança progressivament, establint primer relacions entre realitats menors i augmentant-ne després el grau d'unitat. Per a una lectura completa del passatge remetem a Sedley 2003: 159-162.

gies del diàleg tenen una doble funció dissuasiva i persuasiva: alhora que allunyen el lector d'una exegesi etimològica inviable, l'orienten subtilment cap a filosofia; i no només perquè hi contrastin, com és obvi, sinó també perquè paradoxalment anuncien l'estabilitat que poc després Sòcrates considera necessària perquè hi pugui haver nominabilitat (439b-d) i cognoscibilitat (439e-440a).

Per a acabar, insistim que cal admetre també que no hi ha prou indicis en el *Cràtil* per a creure que la concepció platònica sobre l'origen del llenguatge sigui la mateixa que la nostra, és a dir, que consideri la llengua un producte humà impremeditat. Si bé això pot violentar la nostra sensibilitat, no trobem cap al·lusió directa a un origen espontani de la llengua fins molt més tard.²⁶ En aquesta apreciació històrica, de fet, estem d'acord amb Sedley (2003) i Ademollo (2011), malgrat que ens allunyem d'ells pel que fa a la valoració de les etimologies,²⁷ perquè creiem que les interpretacions múltiples d'un mateix mot demostren la incapacitat del mètode onomàstic, que no pot acabar de fixar la visió dels avantpassats que donaren els noms a les coses (*pace* Baxter 1992: 61-62).

BIBLIOGRAFIA

- Ademollo, F. (2011) *The Cratylus of Plato: A commentary*. Cambridge: Cambridge U. P. [<https://doi.org/10.1017/CBO9780511779022>]
- Barney, R. (2001) *Names and Nature in Plato's Cratylus*. Nova York / Londres: Routledge. [<https://doi.org/10.4324/9780203800645>]
- Baxter, T. M. S. (1992) *The Cratylus. Plato's Critique of Naming*. Leiden: Brill.

- 26 Cf. n. 7. Tot i que Bernabé (1998: 326) relaciona el convencionalisme d'època arcaica i clàssica amb la teoria de l'origen espontani de la llengua i especula que les notícies tardanes que en tenim (Diodor, I 8) provenen en realitat de fonts tan antigues com Demòcrit, el cert és que no hi ha prou indicis per a fer aquesta relació. D'alguna manera, el convencionalisme només s'oposa a les concepcions que imaginin els déus a l'origen del llenguatge o de qualsevol altre producte humà, però és encara compatible amb la idea que la llengua ha estat posada a consciència pels homes. Que la convencionalitat regeixi ara la llengua no necessàriament vol dir, per a Plató, que sigui també arbitrària en origen, com sí que proposava Hermògenes.
- 27 Val a dir que Rosenmeyer (1998: 56-57), en canvi, arriba a conclusions semblants a les nostres tot considerant que Plató fa una arqueologia dels mots interessat a trobar una veritat històrica.

- Belardi, W. (1985) *Filosofia, grammatica e retorica nel pensiero antico*. Roma: Edizioni dell'Ateneo.
- Bergomi, M. (2019) «*Kompsoi Logoi*. Some remarks on Plato's linguistic conventionalism and its ethical implications». Dins M. Bonazzi, A. Ulacco, F. Forcignanò (eds.), *Thinking, knowing, acting: Epistemology and Ethics in Plato and Ancient Platonism*. Leiden: Brill, 161-185. [<https://doi.org/10.1163/18725473-12341518>]
- Bernabé, A. (1998) «Lingüística antes de la lingüística. La génesis de la indagación sobre el lenguaje en la Grecia Antigua». *Revista Española de Lingüística* 28: 307-332. [<https://doi.org/10.31810/RSEL.28.2>]
- Burkert, W. (1970) «La genèse des choses et des mots. Le papyrus de Derveni entre Anaxagore et Cratyle». *Etudes Philosophiques* 25: 443-455.
- Demand, N. (1975) «The Nomothetes of the *Cratylus*». *Phronesis* 20: 106-109.
- Duke, E. A.; Hicken W. F. et al. (eds.) (1995) *Platonis opera*, vol. 1. Oxford: Clarendon Press.
- Grote, G. (1865) *Plato and the Other Companions of Sokrates*, vol. 2. Londres: Murray. [Reimpr. Nova York: Cambridge U. P., 2009].
- Kahn, Ch. H. (1973) «Language and Ontology in the *Cratylus*». Dins G. Vlastos, E. N. Lee et al. (eds.), *Exegesis and Argument*. Assen: Van Gorkum, 152-176.
- Levin, S. B. (2001) *The Ancient Quarrel Between Philosophy and Poetry Revisited. Plato and the Greek Literary Tradition*. Oxford: Oxford U. P.
- Mársico, C. (tr.) (2006) *Platón: Crátilo*. Buenos Aires: Losada.
- Méridier, L. (tr.) (1969) *Platon, Oeuvres complètes: Cratyle*. Tome V, 2e partie. París: Les Belles Lettres.
- Rosenmeyer, Th. G. (1998) «Name-Setting and Name-Using: Elements of Socratic Foundationalism in Plato's *Cratylus*». *Ancient Philosophy* 18: 41-60.
- Mikeš, V. (2021) «What remains of Socrates' naturalist theory». Dins V. Mikeš (ed.), *Plato's Cratylus. Proceedings of the Eleventh Symposium Platonicum Pragense*. Leiden: Brill, 65-89.
- Sánchez, A. (2022-2023) «ὄνομα ὄντις. L'etimologia dels noms propis com a recurs argumentatiu a la tragèdia». *Faventia* 44-45: 9-24. [<https://doi.org/10.5565/rev/faventia.172>]
- Sedley, D. (1998) «The etymologies in Plato's *Cratylus*». *Journal of Hellenic Studies* 118: 140-154. [<https://doi.org/10.2307/632235>]
- (2003) *Plato's Cratylus*. Cambridge: Cambridge U. P. [<https://doi.org/10.1017/CBO9780511482649>]
- Schofield, M. (1982) «The dénouement of the *Cratylus*». Dins M. Schofield, M. C. Nussbaum (eds.), *Language & Logos: Studies in ancient Greek philosophy*. Cambridge: Cambridge U. P., 61-82.